

A Mátra Múzeum őslénytani gyűjteményének halmaradványai

SOLT Péter

Budapest, Magyar Állami Földtani Intézet

ABSTRACT: (fish fossils of the palaeontological collection of Mátra Museum) Author offers a survey of the fish fossils of the palaeontological collection of Mátra Museum, which runs to 1868 specimens under 277 inventory numbers from 35 various sites and 34 defined taxons are them. The stratigraphically significant and quantitative notable fishimprints collection waits still on a taxonomical classification. The fossils originate with an overwhelming majority from the areas of the Cserhát, Mátra and Bükk mountains. The oldest (Upper Permian) home vertebrata fossils from Nagyvisnyó can be found in this collection. There are no finds from the Mesozoic, but the fish material from the Eocene, Oligocene and Miocene are very rich. The fauna features of two famous sites (the Carpathian shark-tooth-layer of Kazár and the Upper Baden, because of its (Pro) Carcharodon teeth famous late Fehérkő-Mine of Mátraszőlős) represent the change of the marine fauna between the Middle and Upper Miocene.

A Mátra Múzeum Őslénytani Gyűjteménye, - melynek gerincét a hajdani egri LEGÁNYI-féle anyag képezi, - jelentős halmaradványokat rejt, melyek egy részéről már korábban (SOLT, P. 1986, 1987.) hírt adtunk. A közelmúltban beindított számítógépes adatfeldolgozáshoz kapcsolódóan időszzerűvé vált a lelőhelyek rétegtani besorolásának pontosítása, valamint egy rendszertani revízió is, bár ez utóbbit elsősorban a porcos halak maradványain kezdtem el.

A 277 leltári tételt felölelő, és 1868 darabból álló leletgyűjtés túlnyomó része a Bükk és a Mátra területéről származik, bár van néhány Budapest környéki példány is. A Dunántúlt mindössze egyetlen cápafog reprezentálja Várpalotáról, mely feltételezhetően ajándékként került a gyűjteménybe. A gyűjtőkörzetből következően a mezozoikumából nincs lelet, viszont rendkívül értékes, a Nagyvisnyó környékéről származó paleozoos halmaradvány anyag, - hiszen ezek a legidősebb hazai gerinces leletek. Gazdag az Éger környéki oligocén, és a Mátra, Cserhát vidék miocénje. Különösen szemebetűnő, hogy mennyire különbözik két híres lelőhely (a Lóczy-féle kazári cápa-fogas réteg kárpáti, és a briliáns (Pro) Carcharodon fogakról híres mátraszőlősi egykori Fehérkő-bánya felső-bádeni) faunaképe, újból alátámasztva azt a faunaváltást, mely a középső-miocén és a felső-miocén közt következett be (KORDOS, L. - SOLT, P. 1982).

A 35 lelőhely közt számos olyan akad, melyeken mennyiségi gyűjtést kell majd végeznünk, hogy biosztratigráfiailag értékelhető legyen az eddigi szórvány anyag, ugyanakkor néhány, - eddig még ismeretlen - lelőhelyet még azonosítanunk kell.

FELSŐ-PERM (TATÁR-EMELET)

Nagyvisnyó, V. sz. vasúti bevágás (bellerophonos-lyttoniás fekete mészkő):

Acanthoides gracilis var. Bendai (bőrfog) - M 61. 773. (1 db).

Acrodus gaillardoti AG. - M 61. 775 (2 db); új lelet (1 db).

Janassa sp. - új lelet (1 db).

Lepidotus sp. - M 61. 775/B (1 db).

Semionotoidea sp. - M 61. 774 (1 db).

FELSŐ-EOCÉN (PRIABONAI-EMELET)

Eger, Kis-egerd (nummuliteszes-discocyclinás mészkő és mészmárga):

Odontaspis (Synodontaspis) cuspidata (AG.) - M 61. 780/B (1 db).

Odontaspis (Synodontaspis) acutissima (AG.) - M 61. 781/B (3 db).

Odontaspis sp. - M 61. 780/C (1 db).

Oxyrhina sp. - M 61. 780 (1 db); M 61. 781 (2 db); M 61. 783 (1 db).

Myliobatis sp. - M 61. 780/E (1 db).

Diplodus sp. - M 61. 776 (1 db).

Pycnodus sp. - M 61. 780/D (2 db).

Pisces sp. indet.: pikkely - M 61. 783/B (1 db).

ALSÓ-OLIGOCÉN (KISCELLI-EMELET)

Eger, Kis-eged D-i oldala (palás agyagmárga):

- Hexanchus primigenius (AG.) - M 61. 787 (2 db); M 78. 92 (1 db).
Oxyrhina hastalis (AG.) - M 55. 21. 531 (1 db).
Oxyrhina desori (AG.) - M 61. 785. (1 db).
Oxyrhina sp. - M 55. 21. 531/B (2 db); M 61. 787/B (1 db).
Dentex sp. - M 61. 787/C (1 db).
Pisces sp. indet.: hallenyomat - M 55. 21. 11; M 55. 21. 34-49, M 55. 21. 51-57; M 55. 21. 59-60; M 55. 21. 62-63, 65-68, 71-72, 74-81, 83-85, 87-88, 91-99; M 55. 22. 04; M 78. 70-71, 73-78, 80, 83, 86-90, 93, 95-98, 100-103, 105-111, 114-117, 121-122 (1-1 db).
Pisces sp. indet.: csigolya - M 78. 69, 79, 81, 85, 94, 112; pikkely - M 78. 72, 82, 84, 99, 113, 118, 120, 123; M 61. 787/E; uszósugár - M 61. 787/D; koprolit - M 78. 91. 104, 119 (1-1 db).

Eger, Vécsey-téglagyár agyagfejtője (agyagmárga):

- Hexanchus primigenius (AG.) - M 61. 848 (3 db).
Odontaspis sp. - M 61. 863. (1 db).
Oxyrhina sp. - M 61. 848/B (1 db).
Lamna sp. - M 61. 848/C (2 db).
Carcharodon augustidens (AG.) - M 2133 (1 db).
Dentex sp. - M 61. 848/D (2 db).
Sparus sp. - M 61. 848/E (1 db).
Pisces sp. indet.: hallenyomat - új gyűjtés (15 db); pikkely - M 61. 848/F.

Eger, Meringó (agyagmárga):

- Pisces sp. indet.: pikkely - M 61. 788.

Noszvaj (kiscelli agyag - Noszvaji tagozat):

- Pisces sp. indet.: hallenyomat - M 61. 856/A (1 db); pikkely - M 61. 856/B (3 db).

Budapest, Óbuda, Bohn-féle téglagyár agyagfejtője (kiscelli agyagmárga):

- Hexanchus primigenius (AG.) - M 55. 2192 (1 db).
Galeocerdo aduncus (AG.) - M 55. 2190 (1 db).
Carcharodon augustidens AG. - M 55. 2111 (1 db).
Pisces sp. indet.: hallenyomat - M 61. 866. (1 db); uszósugár - M 61. 784 (1 db); pikkely - M 61. 777. (1 db); M 61. 866/B (1 db).

FELSŐ-OLIGOCÉN (EGERIEN-EMELET)

Eger, Wind-féle téglagyár agyagfejtője (agyagmárga):

- Hexanchus primigenius (AG.) - M 61. 849 (1 db).
Odontaspis (Synodontaspis) acutissima (AG.) - M 61. 782. (1 db); M 61. 792. (1 db); M 61. 837 (6 db); M 61. 838 (3 db).
Odontaspis (Synodontaspis) cuspidata (AG.) - M 61. 1177 (1 db); M 61. 837/B (3 db).
Oxyrhina hastalis (AG.) - M 61. 837/C (4 db).
Oxyrhina desori (AG.) - M 61. 837/D (3 db).
Galeocerdo aduncus (AG.) - M 78. 68 (1 db).
Procarcharodon (megalodon) megalodon (AG.) M 61. 850 (1 db).
Pisces sp. indet.: hallenyomat - M 61. 794-795, 797, 798, 801-802; csigolya - M 61. 799-800; pikkely - M 61. 785-786; otolit - M 61. 786/B, 787 (1-1 db).

Szomolya:

- Odontaspis sp. - 7381 (1 db).

Mogyoród:

- Procarcharodon (megalodon) megalodon (AG.) - 2114 (1 db).

ALSÓ-MIOCÉN (EGGENBURGI-EMELET)

Ipolytarnóc, Botos-árok (cápa fogas homokkő):

- Odontaspis (Synodontaspis) acutissima (AG.) - M 61. 867 (20 db).
Odontaspis sp. - M 61. 868/B (2 db).
Lamna sp. - M 61. 868 (2 db).
Hemipristis serra (AG.) - M 61. 868/D (1 db).
Hypoprion sp. - M 61. 867/C (1 db).
Galeocerdo aduncus (AG.) - M 61. 867/B (1 db); M 61. 868/C (3 db).

Noszvaj, Nagyimány (tufás homokkő):

- Odontaspis sp. - M 61. 853/B (1 db).
Oxyrhina desori (AG.) - M 61. 863. (14 db).
Oxyrhina hastalis (AG.) - M 61. 863/B (5 db).

Oxyrhina sp. - M 61. 853. (3 db).
Hexanchus primigenius (AG.) - M 61. 855 (1 db).
Pisces sp. indet.: csigolya - M 61. 796 (3 db), 803 (1 db), 855/B (6 db).

Szajla, Darnó-hegy (kavicsos homokkő):

Odontaspis sp. - M 61. 857 (5 db).
Oxyrhina hastalis (AG.) - M 61. 857/B (1 db).
Hemipristis serra (AG.) - M 61. 857/C (1 db).
Sparus sp. - M 61. 857/D (1 db), 865 (1 db).

ALSÓ-MIOCÉN (OTTNANGI-EMELET)

Ózd, Kőolajtető:

Odontaspis (Synodontaspis) acutissima (AG.) - M 61. 851 (1 db).

Nekézseny:

Odontaspis (Synodontaspis) acutissima (AG.) - M 61. 870 (1 db).

Nemti, József-akna:

Odontaspis sp. - M 61. 871 (1 db).

Nagybátony, szénbánya:

Pisces sp. indet.: hallenyomat - M 61. 852 (1 db).

Felsőtárkány (Balanus-padból):

Odontaspis sp. - M 61. 864 (2 db).

KÖZÉPSŐ-MIOCÉN (KÁRPÁTI-EMELET)

Kazár, útbévágás ("cápa fogas-réteg"):

Odontaspis (Synodontaspis) acutissima (AG.) - M 61. 844 (412 db).
Odontaspis (Synodontaspis) cuspidata (AG.) - M 61. 843 (146 db).
Odontaspis (Synodontaspis) divergens SOLT - M 61. 846 (8 db).
Odontaspis sp. - M 61. 845 (370 db).
Oxyrhina benedeni LE HON - M 61. 842 (2 db).
Oxyrhina retroflexa (AG.) - M 61. 841 (64 db).
Eugaleus minor (AG.) - M 61. 839 (10 db).
Myliobatis sp. - M 61. 840 (1 db).
Dentex sp. - M 61. 847/C (3 db).
Sparus sp. - M 61. 847/B (87 db).
Pisces sp. indet.: uszósugár - M 61. 847 (125 db).

FELSŐ-MIOCÉN (ALSÓ-BÁDENI)

Balaton, Gyűkerfői-dombok (torton homok):

Odontaspis (Synodontaspis) acutissima (AG.) - M 61. 818 (1 db).
Oxyrhina hastalis (AG.) - M 61. 820 (1 db).
Oxyrhina sp. - M 61. 820/B (1 db).
Galeus sp. - M 61. 819 (1 db).

Bélapátfalva, Lófő-hegy (torton fehér márga):

Oxyrhina hastalis (AG.) - M 61. 825 (1 db), 832 (1 db).
Oxyrhina sp. - M 61. 832/B (1 db).
Procarharodon (megalodon) megalodon (AG.) - M 61. 831 (1 db).

Mikófalva, Szőke-hegy (torton márga):

Oxyrhina sp. - M 61. 869 (1 db).

Borsodbóta, kőfejtő (márga):

Pisces indet.: otolit - M 61. 817 (1 db).

Szúpatak (torton márga):

Aetobatis sp. - M 61. 829 (1 db).

Egerbocs (átmosott lajtamész):

Galeocерdo aduncus (AG.) - M 55. 1618 (1 db).

Cserépfalu (torton homok, andezittufa):

Pisces sp. indet.: halfog - M 61. 828 (1 db).

Mátraverebély, Szentkút (mészhomok):

Oxyrhina hastalis (AG.) - M 61. 822 (1 db).
Hypoprion sp. - M 61. 824 (1 db).

Mátraverebély, Meszes-hegy:

Sparus sp. - M 61. 823 (1 db).

Sámsönháza, Budahegy:

Oxyrhina sp. - M 61. 821 (1 db).

Mogyoród (lajtamészkö):

Odontaspis (Synodontaspis) acutissima (AG.) - M 61. 827 (1 db).

Aetobatis sp. - M 61. 827/B (1 db).

Várpalota, homokbánya (molluszkás homok):

Procarcharodon (megalodon) megalodon (AG.) - M 61. 826 (1 db).

FELSŐ-MIOCÉN (FELSŐ-BÁDENI)

Szilvásvár, Dobogó-kőfejtő (fehér márga):

Oxyrhina sp. - M 61. 833 (1 db).

Pisces sp. indet.: hallenyomat - M 61. 830 (1 db).

Szurdokpüspöki, kovaföld-bánya (márga):

Myliobatis sp. - M 61. 834 (1 db).

Leuciscus sp. - M 61. 873 (1 db).

Pisces sp. indet.: hallenyomat - M 61. 874 (1 db); pikkely - M 61. 872 (2 db).

Mátraszőlős, Fehérkő-bánya (zátonymészkö):

Hexanchus primigenius (AG.) - M 55. 2117 (1 db), 2123 (5 db).

Odontaspis (Synodontaspis) acutissima (AG.) - M 55. 2210 (57 db).

Odontaspis (Synodontaspis) cuspidata (AG.) - M 55. 2203 (7 db).

Oxyrhina hastalis (AG.) - M 61. 804/B (5 db), 807/B (5 db).

Oxyrhina desori (AG.) - M 55. 2129 (4).

Oxyrhina retroflexa (AG.) - M 55. 2202 (3 db).

Oxyrhina sp. - M 61. 804/C (7 db), 807 (1 db).

Lamna sp. - M 61. 806/B (1 db).

Hemipristis serra (AG.) - M 55. 2127 (2 db), 2128 (2 db), 2200 (8 db), 2206 (1 db), 2207

(2 db); M 61. 816 (1 db).

Galeocerdo aduncus (AG.) - M 55. 2131 (15 db).

Squatina subserata (MÜNST.) - M 55. 2116 (1 db).

Carcharodon (Hypopriion) acanthodon (LE HON) - M 55. 2121 (8 db).

Procarcharodon (megalodon) megalodon (AG.) - M 55. 2127/B (1 db); M 61. 804-805 (1-1 db),

806 (3 db), 807-808 (1-1 db), 810-815 (1-1 db).

Myliobatis sp. - M 55. 21. 26 (5 db).

Sparus auratus L. - M 55. 2125 (9 db).

Sparus sp. - M 55. 2120 (26 db), 2130 (1 db), 2209 (1 db).

Diplodus sp. - M 55. 2122 (6 db).

Pagrus robustus JONET - M 55. 2119 (9 db).

Dentex sp. - M 55. 2201 (2 db).

Pisces sp. indet.: csont - M 55. 2124 (5 db).

ALSÓ-PANNON

Miskolc, Görömböly, téglagyár (agyagmárga):

Pisces sp. indet.: csont - M 55. 4055 (4 db).

IRODALOM

- AGASSIZ, L. (1843): Recherches sur les Poissons fossiles. Text III. Atlas III. 1-390. Neuchatel.
- BENDIX-ALMGREEN, S. E. (1983): Carcharodon megalodon from the upper miocene of Denmark, with comments on elasmobranch tooth enameloid: coronoin. 1-32. Bull. of the Geol. Soc. of Denmark. 32., Kopenhagen.
- FRITSCH, A. (1889-1895): Fauna der Gaskohle und der Kalkstein der Permformation Böhmens. bd. 3, Praga.
- JONET, S. (1975): Notes d'Ichtyologie Miocene Portugaise VI. Les Sparidae. - Boll. Soc. Geol. Port. 19(3): 137-167. pl. II. Lisboa.
- KORDOS, L. - SOLT, P. (1982): A magyarországi miocén tengeri gerinces faunaszintek vázlatja. MÁFI Évi Jel. az 1982. évről. 347-354. Budapest.
- MIHÁLYI, S. - SOLT, P. (1983): Acroodus fog a Bük-egység felső-permjéből. MÁFI Évi Jel. 1978. évről. p. 209-212. Budapest.
- SCHULTZ, O. (1968): Die Selachierfauna (Pisces, Elasmobranchii) aus den Phosphoritsanden (Unter-miozän) von Plesching bei Linz, Oberösterreich. Sond. aus Natkond. Jhb. der Stadt Linz. 61-102. Linz.
- SOLT, P. (1986): A Nagyvisnyó környékének perm időszakai halmaradványairól. Fol. Hist.-nat. Mus. Matr., 11: 7-9.
- SOLT, P. (1987): Legányi Ferenc nyomában Mátraszőlősön a Procarcharodonok lelőhelyén. Fol. Hist.-nat. Mus. Matr., 12: 15-18. Gyöngyös.

SOLT Péter
Magyar Állami Földtani Intézet
H-1014 BUDAPEST Népstadion út 14.